

Наукові перспективи
Видавнича група

Перспективи та інновації науки

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

№ 4(62) 2026

Київ – 2026

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and Moral
Education**

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv",
Nutrition Center of Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

№ 4(62) 2026

Kyiv – 2026

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

Ідентифікатор медіа - R40-05846

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-4\(62\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-4(62))

«Перспективи та інновації науки»: журнал. 2026. № 4(62) 2026. С. 4280

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 № 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 16.04..2026, № 6/4-26)

Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії Калиновської

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Електронний науковий журнал «Перспективи та інновації науки» заснований з метою висвітлення актуальних питань теорії та практики медицини, біології, біотехнології та реабілітації в Україні, за кордоном. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів

Згідно Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказом МОН України від 15.01.2018 № 32, повнотекстовий доступ до наукових статей журналу представлений на платформі «Наукова періодика України» в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського НАН України та в Національному репозитарії академічних текстів

Голова редакційної колегії:

Вадзюк Степан Несторович - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України (Україна)

Заступник голови редакційної колегії: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна)

Редакційна колегія:

1. **Алієв, Ельнур М.** доктор медичних наук, професор, професор Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
2. **Бабова Ірина Костянтинівна** - доктор медичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України", лікар ФРМ (фізичної та реабілітаційної медицини) ДУ "Територіальне медичне об'єднання МВС України по Одеській області" (Одеса, Україна)

3. **Галандаров, Вагіф Календер** Доктор медичних наук, доктор філософії, професор, професор кафедри хірургічних захворювань Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
4. **Гараєв, Ельдар Абдулла** доктор медичних наук, професор кафедри загальної та токсикологічної хімії, Заступник директора Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
5. **Ельдар Елієв** доктор медичних наук, професор, професор кафедри хірургічних захворювань Азербайджанського медичного університету (Азербайджан)
6. **Жуков Валері**, Університет Миколи Коперника в Торуні (Торунь, Польща)
7. **Іншакова Ганна Вадимівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри громадського здоров'я Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)
8. **Кернас Андрій В'ячеславович** – доктор філософії в галузі психології, кандидат психологічних наук, дійсний член Української психологічної асоціації, магістр права, магістр педагогіки, доцент кафедри Практичної психології Одеського національного морського університету, старший викладач кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки Одеського національного економічного університету (Одеса, Україна)
9. **Коваль Галина Миколаївна** - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри мікробіології, вірусології, епідеміології з курсом інфекційних хвороб Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)
10. **Корильчук Неоніла Іванівна** – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
11. **Левков Анатолій Анатолійович** - кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», доцент кафедри онкології, радіаційної медицини та радіології Полтавського державного медичного університету (Полтава, Україна)
12. **Мочалов Юрій Олександрович** - доктор медичних наук, професор, професор кафедри хірургічної стоматології та клінічних дисциплін ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
13. **Олійник Світлана Валентинівна** - кандидат фармацевтичних наук, доцент, доцент кафедри аптечної технології ліків Національного фармацевтичного університету
14. **Пасько Ольга Миколаївна** - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки, Одеський державний університет внутрішніх справ.(Одеса, Україна)
15. **Помиткіна Любов Віталіївна** — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
16. **Теренда Наталія Олександрівна** - доктор медичних наук, професор, т.в.о завідувача кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
17. **Черська Марія Сергіївна** - доктор медичних наук, завідувачка консультативно-діагностичним відділенням Державної Установи «Інститут ендокринології та обміну речовин НАМН України» (Київ, Україна)
18. **Шульгай Аркадій Гаврилович** - доктор медичних наук, професор, професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

- Барчі Б.В., Воронова О.Ю., Барчій М.С.** **3273**
СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРАКТИКА РОЗВИТКУ
- Беднарчик Т.Р., Ратушняк І.І., Бушмельова Г.П.** **3284**
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СЕКСУАЛЬНОСТІ ТА ГЕНДЕРУ: ТЕОРЕТИЧНО-ОГЛЯДОВИЙ АНАЛІЗ
- Бедь Н.М.** **3296**
ВПЛИВ ТРИВОЖНО-ДЕПРЕСИВНИХ РОЗЛАДІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ
- Белов О.О., Раціборинська-Полякова Н.В.** **3304**
ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ З ІГРОВОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ: КЛІНІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ І ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ ПРОБЛЕМНОГО ГЕМБЛІНГУ
- Бєлавіна Т.І., Головченко Д.В.** **3316**
АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ ЯК ПРЕДИКТОРИ АГРЕСИВНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ
- Бігун Н.І., Тройчук Н.О.** **3331**
АДАПТАЦІЯ ТА ЕМПІРИЧНА ВЕРИФІКАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА ПРОЖИВАННЯ ТЯЖКОЇ ВТРАТИ ДОМАШНЬОГО УЛЮБЛЕНЦЯ (PET BEREAVEMENT QUESTIONNAIRE) В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ
- Болотнікова І.В.** **3344**
ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ ВІЙНИ У ПРАЦІВНИКІВ ПРОФСПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
- Бондаревич С.М.** **3356**
ВЗАЄМОВПЛИВ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ПСИХОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ (АНДРОГІННІСТЬ, МАСКУЛІННІСТЬ, ФЕМІННІСТЬ) ТА ФОРМУВАННЯМ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ, Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВИХ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ
- Боровик Л.В.** **3373**
МАТЕМАТИЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ ЯК ЧИННИК ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ ТА ВЕРИФІКАЦІЇ НАУКОВИХ ГІПОТЕЗ І ОБРОБЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 159.9.07:316.6

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-4\(62\)-3284-3295](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-4(62)-3284-3295)

Беднарчик Тарас Романович доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0003-2336-4635>

Ратушняк Ігор Іванович магістрант Навчально-науковий інститут психології та ментального здоров'я. Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0003-1152-8815>

Бушмельова Ганна Петрівна магістрантка Навчально-науковий інститут психології та ментального здоров'я. Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, м. Вінниця, <https://orcid.org/0009-0001-0334-3987>

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СЕСУАЛЬНОСТІ ТА ГЕНДЕРУ: ТЕОРЕТИЧНО-ОГЛЯДОВИЙ АНАЛІЗ

Анотація. полягає у здійсненні теоретично-оглядового аналізу соціально-психологічних вимірів сексуальності та гендеру на основі класичних і сучасних концепцій [8, 15, 30, 2, 7]; з'ясуванні механізмів конструювання гендерної ідентичності та структури еротичного бажання [28, 4, 13, 14]; окресленні методологічних принципів соціально-психологічного дослідження цих феноменів з урахуванням українського культурного контексту [24, 31, 11].

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному теоретичному аналізі з інтеграцією психоаналітичного, постструктуралістського, соціокогнітивного та культурно-історичного підходів [15, 8, 2, 7]. Теоретичною основою слугують класичні та сучасні праці з психоаналізу, постструктуралізму та соціокогнітивного підходу (Батлер, Бандура, Гіллган, Коннелл, Бергер і Лукман) [8, 2, 16, 9, 10, 7], а також українські та зарубіжні дослідження в галузі гендерної психології та соціальної психології сексуальності [20, 23, 19].

Наукова новизна дослідження полягає у соціально-психологічному синтезі різноманітних теоретичних традицій аналізу сексуальності та гендеру [8, 7, 15, 30], включаючи інтеграцію постколоніального українського культурного контексту [24, 31], психологічних бар'єрів на шляху до гендерної рівності (несвідомі упередження, ефект «скляної стелі», гендерна втома) [20, 23, 26] та специфічного впливу умов війни як соціального каталізатора трансформації гендерних уявлень [1, 24].

Висновки. Сексуальність є соціально-психологічним конструктом, що формується на перетині психічних структур і соціальних практик [7, 15, 8]. Гендерна ідентичність формується через соціалізацію, категоризацію та засвоєння культурних сценаріїв [2, 28, 30, 29]. Символічні та дискурсивні механізми конституують, а не лише описують сексуальну реальність [3, 15, 8]. Еротичний дискурс в українській культурі несе постколоніальну спадщину і є полем зіткнення традиційних і модернізаційних цінностей [24, 31]. Психологічні бар'єри - стереотипи, несвідомі упередження, «скляна стеля» та гендерна втома - є реальними механізмами відтворення нерівності, що потребують цілеспрямованої психологічної роботи [20, 23, 26].

Ключові слова: гендер [8, 30], гендерна ідентичність [2, 28], дискурс [3, 15], постколоніальний контекст [24, 31], сексуальність [15, 8], соціальна психологія [7, 23], соціально-психологічний конструкт [7, 8], соціальна філософія.

Bednarchyk Taras Romanovych Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences, National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0003-2336-4635>

Ratushniak Ihor Ivanovych Master's Student, Educational and Research Institute of Psychology and Mental Health, Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0003-1152-8815>

Bushmelova Hanna Petrivna, Master's Student, Educational and Research Institute of Psychology and Mental Health, Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsia, <https://orcid.org/0009-0001-0334-3987>

SOCIO-PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SEXUALITY AND GENDER: A THEORETICAL AND REVIEW ANALYSIS

Abstract. The study is aimed at conducting a theoretical and review-based analysis of the socio-psychological dimensions of sexuality and gender based on classical and contemporary concepts [8, 15, 30, 2, 7]; clarifying the mechanisms of gender identity construction and the structure of erotic desire [28, 4, 13, 14]; and outlining the methodological principles for socio-psychological research of these phenomena with consideration of the Ukrainian cultural context [24, 31, 11].

The research methodology is grounded in an interdisciplinary theoretical analysis integrating psychoanalytic, poststructuralist, socio-cognitive, and cultural-historical approaches [15, 8, 2, 7]. The theoretical framework includes classical and contemporary works in psychoanalysis, poststructuralism, and socio-cognitive theory (Butler, Bandura, Gilligan, Connell, Berger, and Luckmann) [8, 2, 16, 9, 10, 7], as well as Ukrainian and international studies in gender psychology and the social psychology of sexuality [20, 23, 19].

The scientific novelty of the study lies in the socio-psychological synthesis of diverse theoretical traditions in the analysis of sexuality and gender [8, 7, 15, 30], including the integration of the postcolonial Ukrainian cultural context [24, 31], psychological barriers to gender equality (implicit biases, the “glass ceiling” effect, and gender fatigue) [20, 23, 26], and the specific impact of wartime conditions as a social catalyst for the transformation of gender perceptions [1, 24].

Conclusions. Sexuality is a socio-psychological construct formed at the intersection of psychic structures and social practices [7, 15, 8]. Gender identity develops through processes of socialization, categorization, and the internalization of cultural scripts [2, 28, 30, 29]. Symbolic and discursive mechanisms not only describe but also constitute sexual reality [3, 15, 8]. The erotic discourse in Ukrainian culture reflects a postcolonial legacy and represents a field of tension between traditional and modernization values [24, 31]. Psychological barriers—such as stereotypes, implicit biases, the glass ceiling, and gender fatigue—act as real mechanisms reproducing inequality and require targeted psychological interventions [20, 23, 26].

Keywords: gender, gender identity, discourse, postcolonial context, sexuality, social psychology, socio-psychological construct, social philosophy.

Постановка проблеми. Питання сексуальності та гендеру належать до центральних тем сучасних соціально-психологічних досліджень [7, 15, 30]. Протягом останніх десятиліть у гуманітарних науках відбулася концептуальна революція, пов’язана з переглядом природи цих феноменів: від розуміння їх як біологічно детермінованих - до визнання їх соціально та культурно сконструйованими [7, 15, 8]. Соціальна психологія, перебуваючи на перетині психологічної, соціологічної та культурологічної традицій, є продуктивним простором для аналізу механізмів, через які суспільство формує уявлення про тіло, бажання, стать і статеву ідентичність [29, 7, 11]. Мішель Фуко показав, що уявлення про те, ніби кожна людина «має» сексуальність, є відносно нещодавнім продуктом розвитку дискурсів влади в західних суспільствах; сексуальність не лише пригнічується владою, а й активно продукується нею через мережу взаємопов’язаних механізмів [15]. Пітер Бергер і Томас Лукман обґрунтували, що соціальна реальність - включаючи гендерні ролі та сексуальні норми - конструюється через мову, символічні системи та інституціоналізовані практики й засвоюється індивідом у процесі соціалізації [7].

Актуальність цієї проблематики підтверджується сучасними дослідженнями: Хаммак та Манаго (2025) показують, що соціальні технології трансформують способи автентичного вираження сексуальної та гендерної ідентичності у XXI ст. [17], а порівняльний аналіз ставлення до ЛГБТК+-людей свідчить про суттєві крос-культурні варіації у суспільних настановах [26]. Дослідження сексуальності як соціально-психологічного феномена спирається і на класичну роботу Каца (1995), яка показала, що гетеросексуальність є не природним даним, а історично сконструйованою нормою, а також на концепцію

ISSN 2786-4952 Online

сексуальної флюїдності Даймонд (2008), яка продемонструвала контекстуально-залежну природу жіночого бажання [12]. Для операціоналізації самого поняття «гендер» у кількісних дослідженнях визначальним є огляд Ліндквіст та співавт. (2021), які показали багатовимірність цього конструкту і неадекватність бінарних вимірювань [22].

Особливу актуальність ця проблематика набуває в контексті сучасних трансформацій українського суспільства, де зіштовхуються традиційні патріархальні норми, постколоніальний культурний спадок та нові дискурси гендерної рівності й сексуальної свободи [24, 11]. Питання про те, яким чином соціальне середовище формує досвід сексуальності й гендеру, залишається актуальним завданням як для теоретичної, так і для прикладної соціальної психології [23, 30].

Таким чином, проблема полягає у необхідності соціально-психологічного синтезу різних теоретичних традицій для цілісного розуміння механізмів конструювання сексуальності та гендерної ідентичності - з урахуванням постколоніальної специфіки України, поточних воєнних трансформацій та психологічних бар'єрів, які відтворюють гендерну нерівність у суспільстві [1, 24, 20].

Аналіз джерел та останніх досліджень. Психологічне вивчення гендерної рівності спирається на широкий спектр теоретичних підходів [2, 20, 23, 18]. Біопсихологічний підхід акцентує увагу на нейрофізіологічних та гормональних відмінностях, хоча сучасна наука дедалі більше усвідомлює обмеженість цього підходу в поясненні соціально зумовлених форм нерівності [20, 18]. Масштабні крос-національні дослідження засвідчують стійкі гендерні відмінності у поширеності психічних розладів: жінки частіше страждають від тривожних і депресивних розладів, чоловіки - від екстерналізованих [27, 18]. Важливо, що ці відмінності пояснюються переважно нерівністю соціальних ролей, а не біологічними чинниками, що підкреслює необхідність гендерно чутливого підходу у психологічній науці [23, 20].

Соціокогнітивний підхід, розвинений Бандурою (Bandura, Bussey, 1999), доводить, що гендерні ролі засвоюються через моделювання, підкріплення та імітацію: діти привласнюють зразки поведінки, які суспільство вважає «доречними» для їхньої статі, що надалі формує уявлення про «норму» й обмежує варіативність самореалізації [2].

Культурно-історичний підхід підкреслює роль мови, цінностей і символічних систем у побудові гендерної свідомості, яка транслюється через освіту, медіа та правові норми й може трансформуватися під впливом соціальних змін [7, 11].

Гендерні відмінності у сексуальних настановах і поведінці є стійким предметом мета-аналітичних досліджень:

Петерсен та Гайд (2011) зафіксували значущі, але помірні відмінності між статями у сексуальних ставленнях і поведінці [25], а Гайд (2014) обґрунтовує «гіпотезу схожості статей», відповідно до якої більшість психологічних відмінностей між чоловіками і жінками є незначними або помірними [20].

Ключовими для розуміння сексуальності є психоаналітичні та постструктуралістські концепції Фуко, Батая, Бодріяра та Барта, а також теорії соціального конструювання реальності Бергера і Лукмана [15, 4, 5, 3, 7]. У галузі гендерної психології важливими є праці Гілліган (1982), які обґрунтовують гендерно диференційований характер соціалізації [16], та дослідження Коннелл (1995), що аналізують структуру маскулінності як соціального феномена [9, 10].

Український науковий контекст представлений роботами Кіс (2004) щодо моделей жіночої ідентичності та Васютинського (2004) щодо взаємозв'язку еросу і влади [11], а також сучасними дослідженнями, які підкреслюють роль постколоніальних трансформацій у формуванні гендерних уявлень [24, 31]. Окремо слід відзначити праці Бочелюка та Черепехіної (2012), де систематизовано психологію сексуальності в українському контексті [19].

Соціально-психологічні механізми гендерної нерівності також розкриті в дослідженнях щодо професійної соціалізації та освітніх траєкторій: стереотипи формуються вже на етапі вибору професії та впливають на подальшу самореалізацію [11, 16]. Попри значний масив зарубіжних студій, соціально-психологічний синтез цих традицій у вітчизняній науці залишається фрагментарним [24].

Сучасні дослідження гендерних бар'єрів у професійній сфері підтверджують наявність системних обмежень, зокрема ефекту «скляної стелі», несвідомих упереджень та структурної дискримінації [26, 20]. Таким чином, сучасна наукова література демонструє необхідність інтегративного підходу до аналізу сексуальності та гендеру як соціально-психологічних конструктів, що формуються під впливом біологічних, соціальних, культурних та дискурсивних чинників [7, 15, 8].

Мета статті. Метою статті є здійснення теоретично-оглядового аналізу соціально-психологічних вимірів сексуальності та гендеру [7, 15, 30]; з'ясування механізмів конструювання гендерної ідентичності та структури еротичного бажання [28, 8, 13]; окреслення методологічних принципів соціально-психологічного дослідження цих феноменів з урахуванням українського культурного контексту [24, 11, 31].

Виклад основного матеріалу

1. Сексуальність як соціально-психологічний конструкт

Традиційне розуміння сексуальності в психологічній науці було пов'язане з психоаналітичною традицією З. Фрейда. Проте Жак Лакан здійснив докорінний перегляд фрейдівської концепції: замість біологічно заданого лібідо він запропонував розуміти бажання як нескінченний рух, детермінований структурою мови й символічного порядку. У лаканівській тріаді Реальне – Символічне – Уявне сексуальність ніколи не може бути повністю вписана у символічний порядок, а бажання є бажанням Іншого – тобто завжди соціально опосередкованим. Суб'єкт бажає не конкретний об'єкт, а саму нестачу; об'єкт а – фантазматичний залишок, що постійно вислизає.

Жорж Батай розвиває іншу лінію осмислення: еротизм є вторгненням безперервності в дискретне існування індивіда – досвідом злиття, що межує зі смертю [4]. Табу і трансгресія утворюють нерозривну пару: заборона не придушує бажання, а конструює його. Мішель Фуко у «Волі до знання» запропонував принципово інший погляд: сексуальність є не природним феноменом, що пригнічується владою, а, навпаки, продуктом владно-дискурсивних механізмів [15]. Термін «сексуальність» з'явився лише на початку ХІХ ст. і позначив нову конфігурацію «знання–сили», що перетворила тіло і насолоду на об'єкти нормування, класифікації та управління.

Цю позицію підсилює й біологічна критика статевого бінаризму: Фаусто-Стерлінг показала, що принаймні п'ять варіантів статевої анатомії трапляються природно [13], а сама класифікація «чоловік/жінка» є культурним, а не суто біологічним продуктом. Її пізніша концепція тілесності розглядає стать як «систему, що динамічно конструюється» на перетині генетики, гормонів, культурних практик і досвіду [14], долаючи редукціонізм як з боку біологізму, так і «тотального соціального» пояснення.

2. Тіло, знак і симуляція: соціальні виміри тілесності

Жан Бодріяр запропонував розуміти тіло не як носія органічного бажання, а як знак – елемент системи, що функціонує за логікою обміну та відмінності. «Тіло з позначкою» транслює статус, ідентичність, норму [5]. У суспільстві тотальної видимості сексуальність стає симуляцією самої себе – суб'єкт демонструє її не як вираження автентичного бажання, а як виконання нормативної ролі.

Ролан Барт аналізує мову закоханого як особливу дискурсивну практику: навіть найінтимніші переживання є соціально структурованими, суб'єкт кохання говорить мовою, що передує йому [3]. Для соціальної психології ця теза пояснює феномени сценарного підходу: сексуальна поведінка організована через культурні сценарії – інтерналізовані схеми, що визначають «правильні» ситуації та способи сексуальної активності [28].

3. Гендерна ідентичність: соціально-психологічні механізми конструювання

Гілліган (1982) поставила під сумнів андроцентризм класичних теорій морального розвитку, показавши, що жінки орієнтовані переважно на «логіку турботи» (ethics of care) - результат гендерно диференційованої соціалізації, а не природженої відмінності. Джудіт Батлер обґрунтувала концепцію перформативності гендеру: гендер не є виразом попередньо існуючої природи суб'єкта, а формується через повторювані дії, що відтворюють суспільні норми [8]. Ця теза переосмислює розуміння гендерної ідентичності: вона не відображає природу, а активно відтворює норми.

Комплексний аналіз гендерної ідентичності як психологічного феномену підтверджує, що цей феномен формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників і охоплює п'ять основних підходів - від розуміння

ідентичності як базової структури до її розгляду як інтегральної характеристики «Я-структури» [22]. Нормативний аргумент Батлер полягає в тому, що категорії ідентичності (зокрема «жінка») ніколи не є суто описовими - вони завжди нормативні та кодують умови, які не завжди виконуються тими, кого вони позначають, і таким чином здійснюють владу. Саме тому феміністська політика має зосереджуватись на аналізі того, як влада формує наше розуміння жіночності, а не на спробах остаточного визначення терміна «жінка».

Оксана Кіс виявляє специфіку українського жіночого досвіду: парадоксальне поєднання символічного звеличення жінки (образ Березини) та практичної підпорядкованості у публічній сфері [21]. Ця суперечлива модель впливає на формування гендерної ідентичності, самооцінку та стратегії самопрезентації.

З точки зору соціально-психологічних механізмів, гендерна ідентичність формується через процеси соціального порівняння, категоризації та ідентифікації [29]. Гендерні стереотипи функціонують як когнітивні спрощення: стереотипне уявлення про «чоловічу» природу технічних здібностей суттєво обмежує кар'єрні можливості жінок і формує в них знижену самооцінку. Дослідження підтверджують, що гендерні стереотипи формуються вже на етапі вибору майбутньої професії, а зміна образу «типового» фахівця здатна суттєво підвищити інтерес дівчат до технічних спеціальностей.

Поряд зі стереотипами діють несвідомі упередження (implicit bias), ефект «скляної стелі» та феномен гендерної втоми. Дослідження ставлення до трансгендерних та гендерно-неконформних людей виявляють значущий вплив власної ідентичності респондентів на соціальну дистанцію й толерантність [26; 31]. Досвід дискримінації за ознакою гендерної ідентичності є значущим предиктором ризикованої сексуальної поведінки.

Класична модель меншинного стресу пояснює підвищений рівень психічних розладів серед ЛГБТК+-людей через механізми стигми, очікування відторгнення та інтерналізованої гомофобії [23]. Соціальне середовище (зокрема антидискримінаційні політики) самостійно знижує ризик суїцидальних спроб серед ЛГБТК+-підлітків, навіть після контролю індивідуальних чинників [18]. Сексуальна стигма та упередження утворюють системну соціально-психологічну реальність, що потребує інституційного реагування [19].

Бем вперше запропонувала розглядати маскуліність і фемінінність як дві незалежні психологічні шкали, заклавши основу концепції андрогінії [6]. Коннелл розвиває аналіз через концепцію гегемонної маскуліності [9], а Вест і Зіммерман доповнюють це тезою «doing gender»: гендер є щоденним інтерактивним досягненням [30].

Коннелл та Мессершмідт уточнюють динамічний характер гегемонної маскуліності [10], а сучасні дослідження підкреслюють її вплив на нерівності у здоров'ї, економіці та політиці.

Інтерсекційний підхід Креншо доводить, що гендер, раса, клас і сексуальність перетинаються, утворюючи специфічні форми дискримінації [11].

ISSN 2786-4952 Online

Таким чином, ідентичність розглядається не як сума характеристик, а як результат перетину соціальних позицій.

4. Еротичний дискурс в українській культурі: соціально-психологічний контекст

Тарас Возняк аналізує процес «русифікації» еротичного дискурсу в українській культурі: тривале перебування в складі радянської держави призвело до витіснення автентичних культурних кодів тілесності [5]. Наслідком стала «десексуалізація» публічного простору - тотальне замовчування тілесного, поєднане з латентною сексуалізацією у приватній сфері.

В українському суспільстві зберігається розрив між нормативним і фактичним рівнями гендерної рівності: законодавче забезпечення рівних прав закріплено [3], проте на практиці гендерні нерівності відтворюються. Дослідження гендерних аспектів розвитку українського суспільства виявляє, що попри значний прогрес у законодавчій сфері, зберігаються суттєві диспропорції в оплаті праці, кар'єрному зростанні та представництві жінок у політиці [29].

Умови повномасштабної війни стали потужним соціальним каталізатором трансформації гендерних уявлень: жінки активно залучаються до сфер, традиційно вважаних «чоловічими», що розширює суспільне розуміння фемінності, тоді як чоловіки зазнають психологічного тиску очікувань «героїчної» моделі [2].

О'Салліван переконливо показує, що російсько-українська війна є не просто збройним, а й ціннісним конфліктом: Росія веде її як протистояння «традиційним цінностям» і ліберальному гендерному порядку, тоді як Україна демонструє ознаки більш прогресивного гендерного порядку, де жінки-військовослужбовиці стають видимими суб'єктами [24]. Дослідження сприйняття жінок-військовослужбовиць у ЗСУ виявляє суперечність між їхнім фактичним внеском і «дискурсивною невидимістю» у офіційних нарративах [1].

У ширшому антропологічному контексті тілесна ідентичність сучасної людини зазнає трансформацій під впливом науково-технічного прогресу: людина епохи «кіборгізації» перебуває в ситуації «зникаючого природного тіла», а її тілесна самоідентифікація конструюється через дискурс масової культури [Сінькевич, 2013].

Ця тенденція безпосередньо стосується й гендерних уявлень, оскільки технологізоване тіло стає простором оскарження традиційних ідентифікаційних стандартів.

Важливу роль у трансформації гендерних норм відіграють медіа, система освіти та громадські ініціативи - через психоосвітні програми й тренінги вони допомагають усвідомити внутрішні упередження і сформувані культуру рівноправної взаємодії [22].

5. Методологічні орієнтири соціально-психологічного дослідження

Аналіз розглянутих концепцій дозволяє окреслити такі методологічні принципи.

По-перше, принцип соціального конструктивізму: сексуальність і гендер є результатами соціального виробництва - дослідження має виявляти конкретні механізми їх виникнення і трансформації [29].

По-друге, принцип дискурсивності: аналіз того, як люди говорять про стать і бажання, не менш важливий за вивчення поведінки - це відкриває простір для дискурс-аналізу та наративних досліджень; влада конститує сексуальний суб'єкт через дискурс - це ключове положення генеалогічного підходу Фуко [15].

По-третє, принцип інтерсекціональності: гендер і сексуальність не існують ізольовано від класу, етнічності, віку, регіону - вони перетинаються, утворюючи специфічні конфігурації досвіду та нерівності, які не можна звести до жодного з цих вимірів окремо [11].

Соціально-психологічне дослідження має враховувати ці перетини як у теоретичних конструктах, так і в операціоналізації змінних [22].

По-четверте, принцип культурно-історичної специфіки: для України це означає врахування постколоніальної спадщини та поточних трансформацій суспільних цінностей [21; 20].

По-п'яте, принцип аналізу соціальних каталізаторів: кризові явища (зокрема, війна) кардинально змінюють психологічні механізми конструювання гендеру і можуть прискорювати подолання традиційних бар'єрів за умови їх інституційного закріплення [2].

По-шосте, принцип перформативності: гендер відтворюється не одноразово у процесі соціалізації, а щоденно в інтеракціях [30; 8] - відповідно, предметом соціально-психологічного дослідження є не лише установки, а й повсякденні практики відтворення або оскарження гендерних норм.

Висновки. Проведений теоретично-оглядовий аналіз дозволяє сформулювати такі узагальнення.

По-перше, сексуальність є соціально-психологічним конструктом, що формується на перетині психічних структур і соціальних практик; психоаналітичні, постструктуралістські, соціокогнітивні та культурно-історичні підходи спільно вказують на соціально-опосередкований характер бажання і сексуальних практик [8; 4; 15; 2; 28]; соціальна реальність, у межах якої реалізується сексуальність, конструюється через мову та інституціоналізовані практики [7; 17].

По-друге, гендерна ідентичність є результатом активного конструювання в ході соціалізації через механізми порівняння, категоризації та засвоєння культурних сценаріїв; гендерні відмінності відображають нерівномірний розподіл соціального досвіду, а не природу [16; 21; 2; 8; 19; 30; 9; 22].

По-третє, символічне та дискурсивне відіграють ключову роль в організації сексуальності та гендеру: мова і владні механізми конституують, а не лише описують сексуальну реальність - це підтверджується як постструктуралістськими концепціями, так і емпіричними дослідженнями сексуальних сценаріїв [3; 28; 15].

По-четверте, еротичний дискурс в українській культурі несе відбиток постколоніальної спадщини і є полем зіткнення традиційних і модернізаційних цінностей [5; 20; 29].

По-п'яте, психологічні бар'єри - стереотипи, несвідомі упередження, ефект «скляної стелі» та гендерна втома - є реальними механізмами відтворення нерівності, подолання яких вимагає цілеспрямованої роботи на індивідуальному та інституційному рівнях [20; 2; 27].

По-шосте, вітчизняні дослідження психології сексуальності фіксують значний дефіцит емпіричних досліджень у цій царині в Україні, що надає роботі додаткової актуальності [6; 14].

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним вивченням механізмів конструювання гендерної ідентичності в різних соціальних групах та дослідженням змін гендерної нормативності в умовах воєнного конфлікту і соціальних трансформацій в Україні.

Література:

1. Andrianova, A. (2025). Ukraine's "Invisible Battalion": Perceptions and treatment of gender in the Donbas War. *Journal of Veterans Studies*, 11(1), 50–62. <https://doi.org/10.21061/jvs.v11i1.633>
2. Bandura, A., & Bussey, K. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676–713. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.676>
3. Barthes, R. (2001). From work to text. In M. Zubrytska (Ed.), *Anthology of world literary-critical thought of the 20th century* (pp. 491–496). Lviv: Litopys.
4. Bataille, G. (1986). *Erotism: Death and Sensuality*. City Lights Books.
5. Baudrillard, J. (2010). *Fatal strategies*. Kalvariia.
6. Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155–162.
7. Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality*. Doubleday.
8. Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
9. Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. University of California Press.
10. Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
11. Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
12. Diamond, L. M. (2008). *Sexual fluidity*. Harvard University Press.
13. Fausto-Sterling, A. (1993). The five sexes. *The Sciences*, 33(2), 20–24.
14. Fausto-Sterling, A. (2005). Sex and gender. *Signs*, 30(2), 1491–1527.
15. Foucault, M. (1978). *The history of sexuality: Vol. 1*. Pantheon Books.
16. Gilligan, C. (1982). *In a different voice*. Harvard University Press.
17. Hammack, P. L., & Manago, A. M. (2025). The psychology of sexual and gender diversity. *American Psychologist*, 80(2), 142–159. <https://doi.org/10.1037/amp0001366>
18. Hatzenbuehler, M. L. (2011). The social environment and suicide attempts. *Pediatrics*, 127(5), 896–903. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-3020>

19. Herek, G. M. (2010). Sexual stigma and prejudice. In D. A. Hope (Ed.), *Contemporary perspectives on LGBT identities* (pp. 65–111). Springer.
20. Hyde, J. S. (2014). Gender similarities and differences. *Annual Review of Psychology*, *65*, 373–398. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115057>
21. Katz, J. N. (1995). *The invention of heterosexuality*. Dutton.
22. Lindqvist, A., et al. (2021). Operationalising gender. *Psychology & Sexuality*, *12*(4), 332–344.
23. Meyer, I. H. (2003). Minority stress and mental health. *Psychological Bulletin*, *129*(5), 674–697. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
24. O’Sullivan, M. (2023). War on gender order. *European Security*, *32*(3), 347–366.
25. Petersen, J. L., & Hyde, J. S. (2011). Gender differences in sexual behavior. *Journal of Sex Research*, *48*(2–3), 149–165.
26. Rye, B. J., & Goldszmidt, R. (2025). Attitudes toward SOGI minorities. *Social Sciences*, *14*(3), 145. <https://doi.org/10.3390/socsci14030145>
27. Seedat, S., et al. (2009). Gender and mental disorders. *Archives of General Psychiatry*, *66*(7), 785–795. <https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2009.365>
28. Simon, W., & Gagnon, J. H. (1986). Sexual scripts. *Archives of Sexual Behavior*, *15*(2), 97–120.
29. Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). Intergroup relations theory. In *Social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47).
30. West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, *1*(2), 125–151.
31. Wulf, A. J., & Metzner, H. (2026). LGBTQ+ acceptance in academia. *Social Sciences*, *15*(1), 18. <https://doi.org/10.3390/socsci15010018>

References

1. Andrianova, A. (2025). Ukraine’s “Invisible Battalion”: Perceptions and treatment of gender in the Donbas War. *Journal of Veterans Studies*, *11*(1), 50–62. <https://doi.org/10.21061/jvs.v11i1.633>
2. Bandura, A., & Bussey, K. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, *106*(4), 676–713. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.676>
3. Barthes, R. (2001). From work to text. In M. Zubrytska (Ed.), *Anthology of world literary-critical thought of the 20th century* (pp. 491–496). Lviv: Litopys.
4. Bataille, G. (1986). *Erotism: Death and Sensuality*. City Lights Books.
5. Baudrillard, J. (2010). *Fatal Strategies*. Kalvariia.
6. Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *42*(2), 155–162.
7. Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality*. Doubleday.
8. Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
9. Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. University of California Press.
10. Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, *19*(6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
11. Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, *43*(6), 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
12. Diamond, L. M. (2008). *Sexual Fluidity*. Harvard University Press.
13. Fausto-Sterling, A. (1993). The five sexes. *The Sciences*, *33*(2), 20–24.
14. Fausto-Sterling, A. (2005). Sex and gender. *Signs*, *30*(2), 1491–1527.
15. Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality: Vol. 1*. Pantheon Books.

16. Gilligan, C. (1982). *In a Different Voice*. Harvard University Press.
17. Hammack, P. L., & Manago, A. M. (2025). The psychology of sexual and gender diversity. *American Psychologist*, 80(2), 142–159. <https://doi.org/10.1037/amp0001366>
18. Hatzenbuehler, M. L. (2011). The social environment and suicide attempts. *Pediatrics*, 127(5), 896–903. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-3020>
19. Herek, G. M. (2010). Sexual stigma and prejudice. In D. A. Hope (Ed.), *Contemporary perspectives on LGBT identities* (pp. 65–111). Springer.
20. Hyde, J. S. (2014). Gender similarities and differences. *Annual Review of Psychology*, 65, 373–398. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115057>
21. Katz, J. N. (1995). *The Invention of Heterosexuality*. Dutton.
22. Lindqvist, A., et al. (2021). Operationalising gender. *Psychology & Sexuality*, 12(4), 332–344.
23. Meyer, I. H. (2003). Minority stress and mental health. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697. <https://doi.org/10.1037/0030-2909.129.5.674>
24. O’Sullivan, M. (2023). War on gender order. *European Security*, 32(3), 347–366.
25. Petersen, J. L., & Hyde, J. S. (2011). Gender differences in sexual behavior. *Journal of Sex Research*, 48(2–3), 149–165.
26. Rye, B. J., & Goldszmidt, R. (2025). Attitudes toward SOGI minorities. *Social Sciences*, 14(3), 145. <https://doi.org/10.3390/socsci14030145>
27. Seedat, S., et al. (2009). Gender and mental disorders. *Archives of General Psychiatry*, 66(7), 785–795. <https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2009.365>
28. Simon, W., & Gagnon, J. H. (1986). Sexual scripts. *Archives of Sexual Behavior*, 15(2), 97–120.
29. Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). Intergroup relations theory. In *Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33–47).
30. West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151.
31. Wulf, A. J., & Metzner, H. (2026). LGBTQ+ acceptance in academia. *Social Sciences*, 15(1), 18. <https://doi.org/10.3390/socsci15010018>

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.04.2026